

Fluitenkruid

45e jaargang / april 2026 / nummer 2

Fluitenkruid is een kwartaaluitgave van de
afdeling Woerden van de KNNV

Inhoudsopgave

Van de redactie	2
Bestuur / werkgroepen / e-mailadressen.....	3
Voorwoord van de voorzitter.....	4
Whispers in the woods	5
Ik zie, ik zie wat jij niet ziet en de kleur is....	7
De Bijenburcht op het Landje van Verbinding	9
Hulp voor vroege bijtjes.....	10
Het maarts viooltje (<i>Viola odorata</i>)	12
Het leven onder water in Bredius.	13
Van kleurplaat naar virtuele vlinder:.....	16
Laboulbeniales (Ascomyceten, zakjesdragers)	17
Abraham Middelhoek en de Laboulbeniales	18
Broeihoop voor ringslangen op het Landje van Verbinding	21
Voorjaar op Landgoed Linschoten	23
Afscheid van Lia van der Sandt	28
Ze zijn er weer	29
Een verhaaltje uit Aruba	30
Hoe staat het met uilen in de omgeving van Woerden?.....	32
Slootjes en kronkelslootjes verdwijnen massaal, gevolgen zijn desastreus	34
Allerlei	37
Werkgroepen	38

Nieuwe leden worden ingeschreven na ontvangst van hun contributie.

NL76TRIO 0320 5896 84 t.n.v. KNNV-afdeling Woerden.

Beëindiging van het lidmaatschap alleen schriftelijk vóór 1 november.

De beëindiging gaat dan in op 1 januari van het nieuwe jaar.

Kopij voor het volgende nummer opsturen vóór 1 juni 2026.

Tekst gewoon in “platte tekst” zonder opmaak en indien mogelijk met foto’s.

Data van verschijning: januari - april - juli - oktober.

Van de redactie

Hopelijk draait in onze Annex bioscoop nog de film “Whispers in the Woods” als jullie het artikel van George de Wrede hebben gelezen. Een aantal KNNV’ers hebben deze film ook gezien en zijn evenals hij lovend over deze bijzondere natuurfilm.

Ook deze keer is het weer een volle en gevarieerde Fluitenkruid geworden. Weliswaar is het altijd nodig om de leden eraan te herinneren dat het weer tijd voor kopij is, maar zoals blijkt werkt dat voortreffelijk.

Wiebe Kreton gaat dit jaar een paar artikelen schrijven over het Landgoed Linschoten en is alvast begonnen met het voorjaar. Hopelijk zal dit leiden tot weer wat excursies naar dit bijzondere landgoed.

Eigenlijk zijn er te veel artikelen om even aandacht aan te besteden, ga het lezen en misschien inspireert het tot een schrijven van een verhaal in de volgende Fluitenkruid.

Koos van Brakel

Artikelen voor de redactie opsturen naar koosvanbrakel@ziggo.nl

Foto omslag: Wildemanskruid - Pulsatilla vulgaris (Koos van Brakel)

Bestuur / werkgroepen / e-mailadressen

Bestuur en ledenadministratie

Voorzitter	Kees Theunis
Secretaris	Wietje Daams
Penningmeester	John Mooij
Ledenadministratie	Annelies Römer
Natuurhistorisch secretaris	Ank van Brakel-Hoetmer
Algemeen bestuurslid	Anja van de Weghe

Werkgroepen

Planten- en Insectenwerkgroep (PIWG)	Marijke van Damme-Jongsten
	Koos van Brakel
Vogelwerkgroep (VWG)	Annelies Römer a.i.
Werkgroep Struinen	John Mooij
Werkgroep Landschapsbeheer	Kees Theunis
Paddenstoelenwerkgroep KNNV/IVN	Anja Knijff-Janmaat

E-mailadressen

Voorzitter	voorzitter@woerden.knnv.nl
Secretaris	secretaris@woerden.knnv.nl
Penningmeester	penningmeester@woerden.knnv.nl
Ledenadministratie	ledenadministratie@woerden.knnv.nl
Natuurhistorisch secretaris	n.h.secretaris@woerden.knnv.nl
Webmaster	webmaster@woerden.knnv.nl
Redactie Fluitenkruid	koosvanbrakel@ziggo.nl
Werkgroep Landschapsbeheer	landschapsbeheer@woerden.knnv.nl
Paddenstoelenwerkgroep KNNV/IVN	paddenstoelen@woerden.knnv.nl
Planten- en Insectenwerkgroep	koosvanbrakel@ziggo.nl
Vogelwerkgroep	vogels@woerden.knnv.nl
Werkgroep Struinen	struinen@woerden.knnv.nl

Websites

Webmaster	Yvonne Slagter-Moen
Afdelingswebsite	https://woerden.knnv.nl/

Redactie

Fluitenkruid: Marijke van Damme / Jan Nap / Koos van Brakel (vormgeving)

Nieuwsbrief: Ank van Brakel en Wietje Daams

Ereleden

Gerard Stout (1914-2012) en Wiebe Kreton

Voorwoord van de voorzitter

Beste leden,

Wat een bijzonder jaar beleven we samen. Het jaar 2026 is voor onze vereniging heel bijzonder: we bestaan 125 jaar KNNV. Een eeuw en een kwart van natuurstudie, verwondering en betrokkenheid – gedragen door generaties leden die hun kennis en enthousiasme met elkaar hebben gedeeld. Het is mooi om te zien dat die traditie nog springlevend is.

Als ik terugkijk op de afgelopen maanden, valt vooral de energie en verbondenheid binnen onze afdeling op. De Nieuwjaarspresentatie was een groot succes: in een levendige, marktachtige setting lieten al onze werkgroepen zien waar zij zich mee bezighouden. Het was inspirerend om te ervaren hoeveel kennis en passie er in onze vereniging aanwezig is, en hoe toegankelijk en uitnodigend die werd gedeeld. Ook de Algemene Ledenvergadering was er één om met plezier op terug te kijken. Met meer dan 40 aanwezige leden was de opkomst niet alleen hoog, maar ook tekenend voor de betrokkenheid binnen onze afdeling. De levendige discussies en constructieve bijdragen laten zien dat we samen bouwen aan een sterke en toekomstgerichte vereniging.

En die toekomst ziet er veelbelovend uit. De floracursus is inmiddels van start gegaan met meer dan 20 enthousiaste deelnemers – een prachtig aantal dat laat zien dat de interesse in onze flora onverminderd groot is. Daarnaast kijken we uit naar 9 april, de officiële start van ons gezamenlijke inventarisatieproject op Landgoed Bredius. Een jaar lang zullen we met alle werkgroepen en leden dit bijzondere gebied onder de loep nemen en gaan inventariseren. Een project dat niet alleen waardevolle kennis oplevert, maar ook de samenwerking binnen onze vereniging verder zal versterken.

Een absoluut hoogtepunt in het vooruitzicht is ons natuurfestival op 17 mei. Op deze dag nemen we alle inwoners van Woerden en omstreken mee in onze natuurbeleving. Met excursies, lezingen en workshops willen we zoveel mogelijk mensen laten kennismaken met de rijkdom en schoonheid van de natuur dichtbij huis. Het belooft een dag te worden vol beleving, ontdekking en ontmoeting.

Kortom, we zijn een jubileumjaar begonnen met een vliegende start en kijken uit naar alles wat nog komt. Ik hoop dat jullie allemaal weer volop meedoen en vooral blijven genieten van alles wat onze vereniging te bieden heeft.

Met vriendelijke groet,
Kees Theunis
Voorzitter KNNV Woerden

Whispers in the woods

George de Wrede

“A visual nature poem that connects generations and their love of the forest.” Nou, dat legt de lat meteen al hoog, nietwaar? Maar waarom kiezen voor de Engelse taal in een Nederlands blad? Tja, het gaat hier nu éénmaal over een film van de bekende Franse natuurfotograaf Vincent Munier waarbij de filmdistributeur vermoedelijk een zo groot mogelijk bereik wilde realiseren.

“Wat moet ik als buitenmens nou met een film?” hoor ik u monken. U bent immers een buitenmens pur sang? Maar ach, tussen droom en daad staan vaak praktische bezwaren. Hebt u, vertrouwend op de weersvoorspelling, net een dag gepland om erop uit te gaan, regent het pijpenstelen. Of u rijdt enthousiast naar uw favoriete bosperceel op de Utrechtse heuvelrug, wordt u ineens geconfronteerd met waarschuwingsborden voor de wolf.

Ook familieperikelen kunnen behoorlijk roet in het eten gooien. U wilt net de deur uitgaan met uw verrekijker, knapzak vol ‘bammietjes’ en een thermoskan koffie als de telefoon gaat. Of u, wegens onvoorziene omstandigheden, even uw (achter) kleinkind van school kunt halen. Daarover gesproken; in de film trekken juist drie generaties samen, blijmoedig en in goede harmonie, de natuur in.

In een haast sprookjesachtige setting zie je kleinzoon Simon Munier met grote glansogen de schoonheid van de natuur opslurpen. In de door kaarsen verlichte ruimte van het Hans- en Grietje huisje in de donkere bossen van de Vogezen is opa de onbetwiste verteller die kennis deelt. Geen spoor van verveling bij

Simon. TikTok lijkt hier niet te bestaan.

De dromerige beelden van de natuur zijn prachtig en de muziek van Warren Ellis sluit daar naadloos op aan. Het gezelschap trekt er door weer en wind op uit. Om bepaalde dieren te spotten worden primitieve bivakken voor de nacht gebouwd. Mutsen, outdoorjassen en slaapzakken moeten de kou verdrijven.

Of het nu gaat om burlende herten, een rondsluipende lynx, wilde zwijnen of uilen, de filmbeelden zijn vooral indrukwekkend omdat de dieren zich totaal niet bewust lijken te zijn van de menselijke aanwezigheid. Vogelaars kunnen trouwens hun hart ophalen aan de diverse soorten die voorbijkomen.

Kraanvogels, raven, spechten, kuifmezen, het winterkoninkje, ze vertonen allemaal hun eigen natuurlijke gedrag. De onbetwiste hoofdrol daarentegen is weggelegd voor het auerhoen. Hoewel de soort in de bosrijke keten in het noordoosten van Frankrijk is uitgestorven, weet het drietal in Scandinavië dit merkwaardige dier te vinden.

Het is tevens de plek waar Simon zich gelukkig ook laat zien als een gewone puber die houdt van ravotten in het water.

Mannetje auerhoen verschilt qua voorkomen nogal sterk van het vrouwtje. De hanen hebben een lichaamslengte van maar liefst 74-90 cm (inclusief staart van 25 cm). De hennen zijn veel kleiner en lijken op het vrouwelijke korhoen. Het verenkleed van de hanen is zwart met een petrol weerschijn en bruine vleugels met witte vlekken.

Zijn staart is lang en wordt tijdens het baltsen gespreid als een waaier. Boven het oog is een stuk kale rode huid zichtbaar. De snavel is zwaar, licht naar beneden gebogen en oogt indrukwekkend. De mannetjes ontmoeten elkaar aan het eind van de winter op hun traditionele baltsplaatsen om voor de gunsten van de vrouwtjes te strijden. Met geheven koppen en afhangende vleugels pronken ze met hun opgezette staart.

In de film komt het geluid dat zij voortbrengen tijdens de hofmakerij prominent naar voren. Een soort dubbelklikkend geluid in combinatie met sissen. Het baltsgeluid is op 150-200 meter te horen. En er wordt gestreden met vleugelslagen die er niet om liegen. Verliezers moeten de strijd soms met de dood bekopen.

Na de paring beginnen de vrouwtjes in de buurt van de baltsplekken te nestelen. Soms broeden zij zelfs dicht bij elkaar.

Rest natuurlijk de vraag waarom u toch naar de bioscoop zou moeten in plaats van zelf de natuur in te trekken. Los van het feit dat niet iedereen onmiddellijk enthousiast wordt van een nachtelijk verblijf in het bos met storm en regen, gaat het hier naar mijn idee om iets wezenlijks.

Anders dan in ons overvolle landje, waar je ook in natuurgebieden altijd wel gehinderd wordt door lawaaimakers, slaagt deze film erin om je echte verstillings te laten beleven. Ja, zelfs in de bioscoopzaal, met hooguit tien bezoekers tijdens de middagvoorstelling, is het al een oase van rust.

De film laat zien hoe belangrijk het is om de natuur te beschermen. De beelden van Vincent Munier zijn ongelooflijk mooi en de sfeer is zowel rustgevend als contemplatief.

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet en de kleur is....

Jan Nap

Op 25 februari was het weer zo ver; het eerste vogeluitje van onze werkgroep. Dit keer gingen we naar de Reeuwijkse Plassen. Het bekende rondje om de surfplas. De verzamelplaats was bij de Praxis, we vertrokken om 8:45 uur. We waren met negen personen. Om 9:30 uur waren we op de parkeerplaats bij Reeuwijkse Hout. De telescopen werden geïnstalleerd, verrekijkers om en gaan.

We liepen de eerste honderd meter door een parkachtig landschap. De eerste vogels lieten zich al horen; **merel**, **zanglijster**, **heggemus** en de **...roodborst**. Verderop zagen de voorste vogelaars een snelle kleine vogel van links naar rechts vliegen. De kleuren waren door het tegenlicht niet te zien, maar het silhouet was duidelijk, het was de **ijsvogel**! We vervolgden het pad dat nu langs de plas liep. Rechts de plas, links nog wat waterpartijen die na een paar honderd meter overgaan in weiland. In de plas zagen we de eerste **brilduikers**, prachtige eendjes met hun groene koppen en de bekende witte stip (bril)

tussen oog en de snavel. Het was die dag prachtig weer, strakblauwe lucht en weinig wind. Temperatuur tussen de 16 en 18 graden! En dat op 25 februari. Links in de weilanden zaten veel **kol-** en **brandganzen** met hier en daar

Roodhalsgans

slobeenden, grote zilverreiger, blauwe reiger, scholeksters en in de lucht een buizerd. Oren en ogen te kort om alles te zien. Maar gelukkig hadden we Dirk in ons midden, deze jonge man speurt altijd de groepen ganzen af, in de hoop die ene gans te zien. En vandaag was het raak! Tussen de

brandganzen liep een ...**roodhalsgans**! Mooier kon het niet; prachtig licht, we hadden de zon in ons rug en de gans liep aan onze kant. Onder ons waren ook wat fotografen, dus konden er mooie plaatjes geschoten worden. Waar komen de roodhalsganzen eigenlijk vandaan? Ze broeden in kleine kolonies ver boven- in Rusland op toendra's nabij de kust en riviermondingen. Overwinteren hoofdzakelijk in Roemenië en Bulgarije. Enkelen trekken met andere ganzen naar West-Europa incl. Nederland. Zo en dan is het nu tijd voor de koffie met heerlijke stroopwafels uit Montfoort. Hier zagen we nog twee donsballietjes, **dodaars**.

Een andere vogelaar kwam ons vertellen dat er halverwege een roodhalsfuut moest zitten tussen de duizenden **smienten**. Hij had hem niet kunnen ontdekken. Wij zetten onze tocht weer voort, onderweg hoorden we de eerste **grutto**, altijd leuk. Verderop de **veldleeuwerik**, **kleine mantelmeeuw** en

goudhaantje. Tussen de bomen had je zo nu en dan een open stuk om naar de plas te turen. Wat zagen we tot onze verbazing? Juist, een**roodhalsfuut**! Niet tussen de duizenden smienten, maar helemaal vooraan. De nek begon al een beetje rood te

Roodhalsfuut

kleuren. Het geel bij de snavelbasis was ook goed te zien. Prachtige waarneming. Achter ons langs de slootkant in het weiland hoorden we gepiep van een klein vogeltje. Na wat turen zagen we hem zitten op het hoogste puntje van een stevige grasstengel. Een....**roodborsttapuit**. Voor onze lunchplek, een ijzeren kijkscherm op een steiger, zagen we vijf dodaarzen vlak

bij elkaar. Na de lunch is het zeker nog een dik halfuur lopen richting de auto's. Aan het eind zagen we nog een **boomkruiper**, heel dichtbij, ook mooi om te zien. Bij de parkeerplaats zagen we in de verte, voordat we gingen instappen, een roofvogel. De vogel had slanke vleugels en een gevorkte staart. Het kon niet missen een.....**rode wouw**!

Beste lezers, raad maar; ik zie, ik zie wat jij niet ziet en de kleur is.....**ROOD**!

Op 21 februari 2025 hadden we met de vogelwerkgroep 48 soorten, nu hadden we er 55. Goed bezig!

Het was een superdag.

Foto's roodhalsgans en roodhalsfuut - John Mooij.

Foto's op pagina 7 - Jan Nap

De Bijenburcht op het Landje van Verbinding

Koos van Brakel

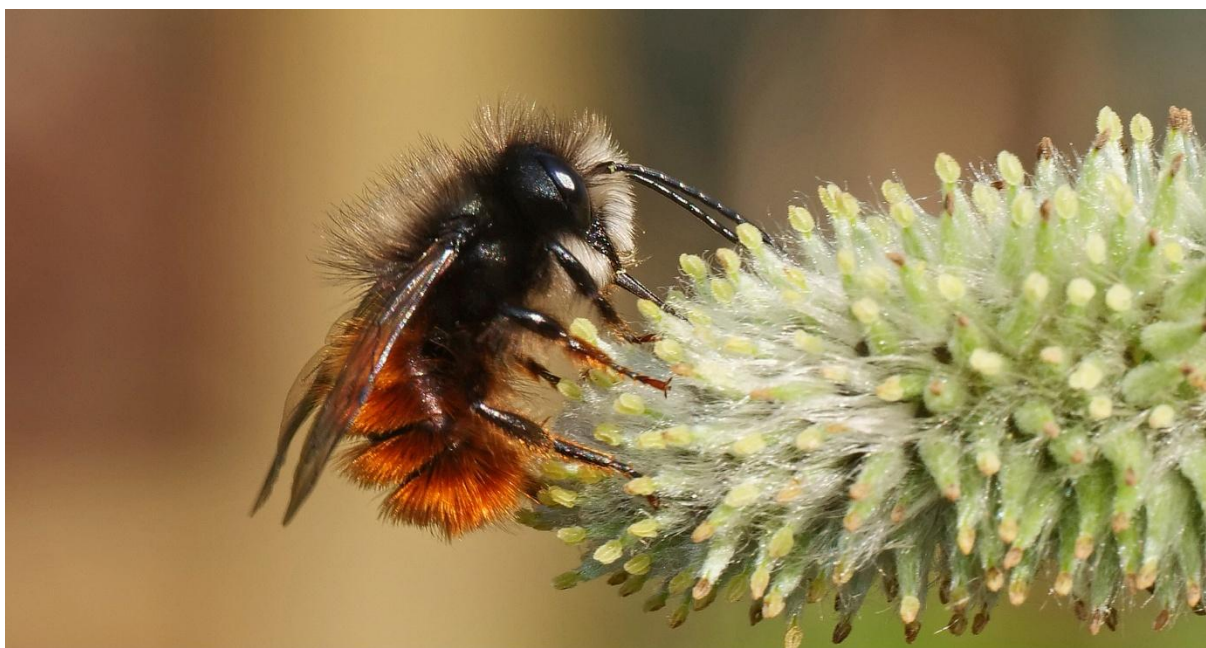
Rob Dekker heeft met behulp van Kees Theunis op het Landje van Verbinding een 'Bijenburcht' gemaakt. Uiteraard zullen niet alleen de wilde bijen hier gebruik van maken, ook allerlei solitaire wespen zullen hier kunnen nestelen. Er wordt nog gezorgd voor bijvriendelijke planten. Omdat de meeste soorten bijen in de grond nestelen is er ook gezorgd voor een ondergrond van zand. Hopelijk kunnen we in de volgende Fluitenkruid de eerste resultaten melden.

https://www.woerdensecourant.nl/nieuws/nieuws/458688/bijenburcht-in-woerden-wilde-bijen-nestelt-het-liefst-in-het-zand?pubble_source=fb

<https://landjevanverbinding.nl/>

Hulp voor vroege bijtjes

Tekst en foto's Koos van Brakel

Gehoornde metselbij op wilgenkatje

In het vroege voorjaar ga ik vaak even kijken of er al activiteit is op het insectenhotel. Zo vloog er op 2 maart nog niets, maar zoals elk jaar waren er wel een aantal gewone rookwantsen (*Rhyparochromus vulgaris*) actief. Deze wantsen overwinteren altijd in mijn insectenhotel. De in het 'hotel' overwinterende bijen hebben er geen last van want rookwantsen leven uitsluitend van plantenzaden. Ze rennen constant en staan soms heel even stil.

Een paar dagen later waren de eerste gehoornde metselbijen (*Osmia cornuta*) al te zien. Zoals bij veel andere bijensoorten verschijnen er altijd eerst mannetjes, constant patrouillerend voor het insectenhotel op zoek naar de later uitvliegende vrouwtjes waar ze mee willen paren. Vaak blijven ze een tijd voor een gat wachten tot er een vrouwtje uitkomt.

Gewone rookwants

Gehoornde metselbij man op zoek naar een vrouwtje

Een probleem is dat er vaak zo vroeg nog weinig in bloei staat, maar je kan ze helpen met wat vroege bloeiërs dicht bij het hotel te zetten. Een bakje met blauwe druifjes werd goed bezocht. Of zoals wij wel eens doen, gewoon wat vroege bloeiërs uit de natuur halen. Met tuinschaar een rondje sportpark en hier en daar wat wilgenkatjes en bloeiende sleedoorns gehaald.

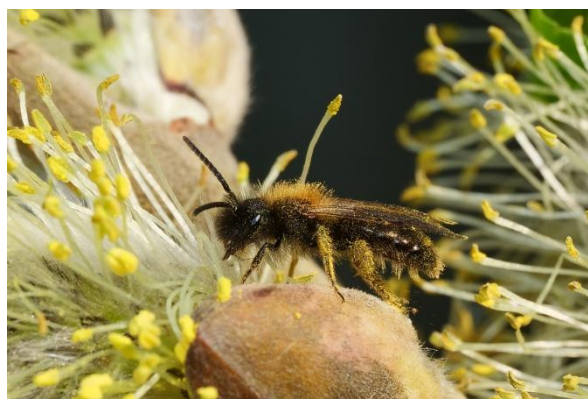
Gehoornde metselbij op blauwe druifjes

Bloeiende sleedoorn

Welk bijtje zou dat zijn?

Tweekleurige zandbij onder het stuifmeel

Voor de wilgenkatjes werden goed bezocht, niet alleen door de metselbijen, ook andere insecten. Zo zag ik een klein bijtje zich helemaal ingraven in een katje en er laten door stuifmeel bestoven er weer uitkomen. Het was een vroege tweekleurige zandbij (*Andrena bicolor*). Een zandbij die steeds meer boven de grote rivieren voorkomt.

*Schildwesp (*Wachsmannia spathiiiformis*)*

Dus heb je een insecten-hotel zorg er dan voor dat er altijd tijdig wat nectar en stuifmeel in de buurt is.

Helaas was er ook al een vroege parasitaire wesp op het 'hotel'.

Het maarts viooltje (*Viola odorata*)

Tekst Marijke van Damme – foto Henri Groeneveld

Het maarts viooltje bloeit als eerste van alle soorten van het geslacht *Viola*. Het is een zeer lage plant (5 cm hoog) die groeit in een soort plakkaten met een sterk wortelstelsel en bovengrondse uitlopers die dichtbij de moederplant wortelen. Die trek je niet zomaar uit de grond. De plant is winters groen. De bloemen zijn prachtig paars/violet en hebben de naam gegeven aan het hele geslacht *Viola*.

Maarts viooltje (als maat het vingerhoedje van Marijke)

De bloemen van het eerste jaar zijn kleistogaam, d.w.z. de geslachtsorganen zijn niet te zien, verborgen in de bloem. Maar of er zelfbestuiving binnen de bloem plaatsvindt is niet duidelijk. De plant breidt zich heel makkelijk uit, dus dat zou er op kunnen wijzen. De bloemen geuren heerlijk en worden hier en daar in Engeland en Frankrijk nog in parfums verwerkt. Het vreemde verschijnsel van deze geurstof is dat de reukzenuw korte tijd wordt verdoofd, wat trouwens niet gebeurt met het parfum.

De geur is zo sterk, dat je op een zonnige, windstille dag de bloemen kunt ruiken als je in de tuin bezig bent. Gelukkig maar, want anders zou je wel heel diep moeten bukken om ervan te kunnen genieten!

Jac P. Thijsse, die als jongen van 11 – 12 jaar in Woerden woonde met zijn ouders, heeft het maarts viooltje op zijn zwerftochten door deze streek (terwijl hij spijbelde) veelvuldig gevonden, zoals in zijn aantekenboekjes is te lezen. Ik heb ze ook al zo lang ik hier woon en kom ze op allerlei plaatsen tegen.

Het leven onder water in Bredius.

Teks en foto's Wim van de Broeke

In mijn vorige verhaaltje, dat in het eerste nummer van 2025 in Fluitenkruid is verschenen, heb ik een aantal foto's, genomen door een microscoop, laten zien van organismen die in Bredius zijn gevonden.

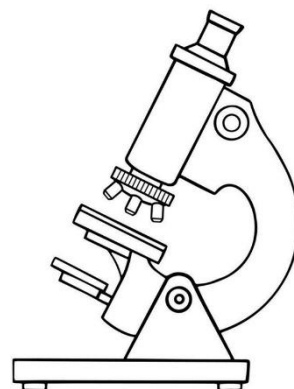
Nu is het natuurlijk zo dat een afbeelding meer zegt dan duizend woorden, maar het geeft dan niet aan hoe het gedrag van het organisme is.

Daarvoor is het veel interessanter om het in levenden lijve te bestuderen of er een filmpje van te maken.

Nu is het wel zo dat sommige organismen alle kanten op kunnen gaan en zijn vaak ook erg snel, daardoor zijn ze onder de microscoop moeilijk te volgen. Dat maakt fotograferen en filmen een echte uitdaging.

Zie het als het met een verrekijker volgen van een vogeltje in het struikgewas, dan heb je hem in beeld en net scherp gesteld en een volgend moment is hij alweer weg en moet je weer op zoek.

Onder de microscoop gaat dat net zo, je wil de organismen goed in beeld brengen zodat je ze goed kunt observeren, maar het is ontzettend moeilijk om ze in beeld te houden. Dat is echt een uitdaging. Ze kunnen niet alleen uit het beeldveld zwemmen, maar ook de diepte in duiken waardoor ze onscherp worden. Dit heeft met de scherptediepte te maken, een begrip dat ook bekend is in de fotowereld dat aangeeft wat er allemaal scherp wordt afgebeeld. Dat geldt zeker ook bij de microscopie, vooral bij de hogere vergrotingen is er maar een heel dun plakje dat scherp wordt afgebeeld. Dat is dan ook de reden dat vaak niet alles scherp zichtbaar is op foto of film. Er moet dan een keuze worden gemaakt wat belangrijk is om te laten zien.

De filmpjes die ik met de microscoop maak zijn dan ook vaak van organismen die zich (even) rustig gedragen of zelfs stilliggen. Makkelijke soorten zijn dan algen die liggen vaak stil en amoeben die zich traag voortbewegen.

Om eens een indruk te krijgen van wat er zoal onder water aan klein spul leeft, ook in de winter onder het ijs, kun je eens kijken op mijn YouTube-kanaal:

<https://www.youtube.com/channel/UCCmIAgKOI9nQPGg-3IVzwtg>

Op de volgende pagina's enkele foto's van wat er zoal op de video's is te zien:

Sieralg

Hier een **(sier)alg**, dit zijn meestal soorten die er aantrekkelijk uit zien en waarvan het lichaam symmetrisch is opgebouwd uit twee dezelfde delen. Je kunt ze dus vaak spiegelen in het midden. Dit is ook voor de voortplanting belangrijk, dan splitsen ze zich in het midden en aan beide helften groeit dan het ontbrekende stuk weer aan.

Oogdiertje

Euglena (oogdiertje) is een organisme dat zich met een zweepdraadje aan de voorzijde door het water beweegt. De richting waar het heen gaat wordt mede bepaald door de rode stip die als een lichtgevoelig orgaan fungeert. Dit zoeken naar het licht is nodig omdat er in het lichaam bladgroenkorrels aanwezig zijn die alleen maar goed functioneren in een omgeving met voldoende licht.

Amoebe

Deze **amoebe** kruipt langzaam over de ondergrond op zoek naar voedsel. Ze zijn dan ook redelijk gemakkelijk te filmen. Helaas zitten ze vaak tussen allerlei materiaal verstopt waardoor ze dan moeilijk te vinden zijn. De soort die we hier zien heeft een vrij stevig omhulsel met enkele vouwen.

Pantoffeldiertje

Dit is een **trilhaardierte** met kleine korte trilhaartjes over het hele lichaam. Deze trilhaartjes zorgen voor de voortbeweging maar ook voor de inname van voedsel. Hier het bekende **pantoffeldiertje**, dit omdat het lichaam wel wat weg heeft van een pantoffel.

Trompetdiertje

Ook het **trompetdiertje** bezit trilhaardierte, het heeft de vorm heeft van een trompet. In dit geval heeft het zich samgetrokken en lijkt dus niet zo veel op een trompet. Het is mooi blauw gekleurd wat veroorzaakt wordt door kleine blauwe korrels die aanwezig zijn in het lichaam. Links zie je vrij grote en stevige trilharen die worden gebruikt om een beweging in

het water te creëren om voedseldeeltjes naar de mondopening te brengen.

Raderdier

Hier een voorbeeld van een microscopisch klein veelcelig diertje, een zogenaamd **raderdiertje**. Bij deze soort zit een soort pantser om het lichaam met zowel aan de voorkant als aan de achterkant twee stekels. Duidelijk zichtbaar is het "staartje" aan de achterkant. Deze groep heet raderdiertjes omdat ze met een krans van trilharen, vaak zichtbaar als een draaiend radertje, een stroming in het

water verzorgen om voedsel naar de mond te laten stromen. Eenmaal in het lichaam maken ze gebruik van een kauwapparaat om het voedsel te verkleinen.

<https://www.youtube.com/channel/UCCmIAgKOI9nQPGg-3lVzwtg>

Van kleurplaat naar virtuele vlinder:

Wietje Daams

Een bezoek aan Naturalis Biodiversity Center

Op 15 februari gingen we richting Leiden, waar we op uitnodiging van Sylvia Klerkx met een groepje belangstellende leden een mooie rondleiding kregen door dit prachtige museum van internationale allure. Ik was er al lang niet meer geweest, dus veel was nieuw en ik was zeer onder de indruk; wat een prachtig museum! Wat mij betreft had ik ook een hele dag in LiveScience, waar het bruist van lezingen en demonstraties, kunnen doorbrengen. Alleen daar al was zoveel te zien. Sylvia had voor een aantal voorgestelde zalen een half uur uitgetrokken, zodat onze leden naar harte lust konden rondkijken en haar bevragen. Een goed doordachte opzet; Sylvia, hartelijk dank voor deze prachtige mogelijkheid om heerlijk te snuffelen aan alles wat Naturalis te bieden heeft.

Dan kom ik weer terug op het begin: de afdeling LiveScience, direct na de ingang en gratis voor iedereen toegankelijk. Ik heb daar vanaf een kleurplaat een prachtige virtuele vlinder een groot scherm laten invliegen, waar mijn vlinder zich voegde bij de reeds enorme groep van eerder gemaakte exemplaren. Hoe gaat dit in zijn werk?

Je neemt een kleurplaat van de stapel en kleurt deze in naar eigen inzicht. Daarna scan je aan de linker- of rechterzijde van het grote scherm je ingekleurde vlinder en vervolgens zie je hem, door AI getransformeerd tot een levensechte vlinder, zo het scherm binnen vliegen, op weg naar heel veel andere virtuele exemplaren. Hieronder zie je mijn kleurplaat en wat AI er vervolgens van maakte. Leuk om te doen en van al die fladderende vlinders wordt toch iedereen bij?

Wietje

AI

Kijk hier hoe dat er uitziet bij [LiveScience](#) en als je gelegenheid hebt, ga dan eens kijken in Naturalis, je raakt er niet uitgekeken!

Laboulbeniales (Ascomyceten, zakjesdragers)

Bert van Zanen

Daar ik al jaren bezig ben met het determineren van vooral kevers was het me opgevallen dat behalve de echte haren nog meer draadvormige structuren te vinden zijn op de kevers. Daar heb ik altijd overheen gekeken, maar nu ik bij de paddenstoelenwerkgroep zit wil ik me daar toch vooral op richten. Het is een groep organismen dat tussen de schimmels en de macropaddenstoelen lijken te staan en misschien zijn ze in het Brediuspark te Woerden eveneens te vinden. Lijkt me een goede uitbreiding van de kennis van de lokale biodiversiteit.

Laboulbeniales zijn een unieke orde van schimmels (Ascomyceten) die als externe parasieten leven op het pantser van insecten, vooral kevers en vliegen. In tegenstelling tot de meeste andere schimmels, vormen Laboulbeniales geen schimmeldraden (mycelium), maar een klein, meercellig lichaam dat een thallus wordt genoemd. Ze voeden zich met de hemolymfe (bloedvloeistof) van hun gastheer zonder deze direct te doden.

In de jaren dertig van de vorige eeuw waren er slechts een tweetal soorten in Nederland bekend: *Laboulbenia cristata* Thaxt. van kortschildkevers (Kossen, 1936) en *Stigmatomyces baerii* van kamervliegen (Boedijn, 1923). Later zijn ze op zo'n beetje alle geleedpotigen gevonden, zowel op het land als in het water.

<https://www.inaturalist.org/taxa/152530-Laboulbeniales>

Abraham Middelhoek en de Laboulbeniales

Bert van Zanen

Abraham (Bram) Middelhoek (1906 - 1968)

Studeerde aan de Kunstacademie Rotterdam, later nog Biologie

Woonde vanaf 1929 in Enschede

Tekenleraar aan de Ambachtsschool, van 1955 tot 1968 directeur van de Enschedese Kunstacademie (AKI)

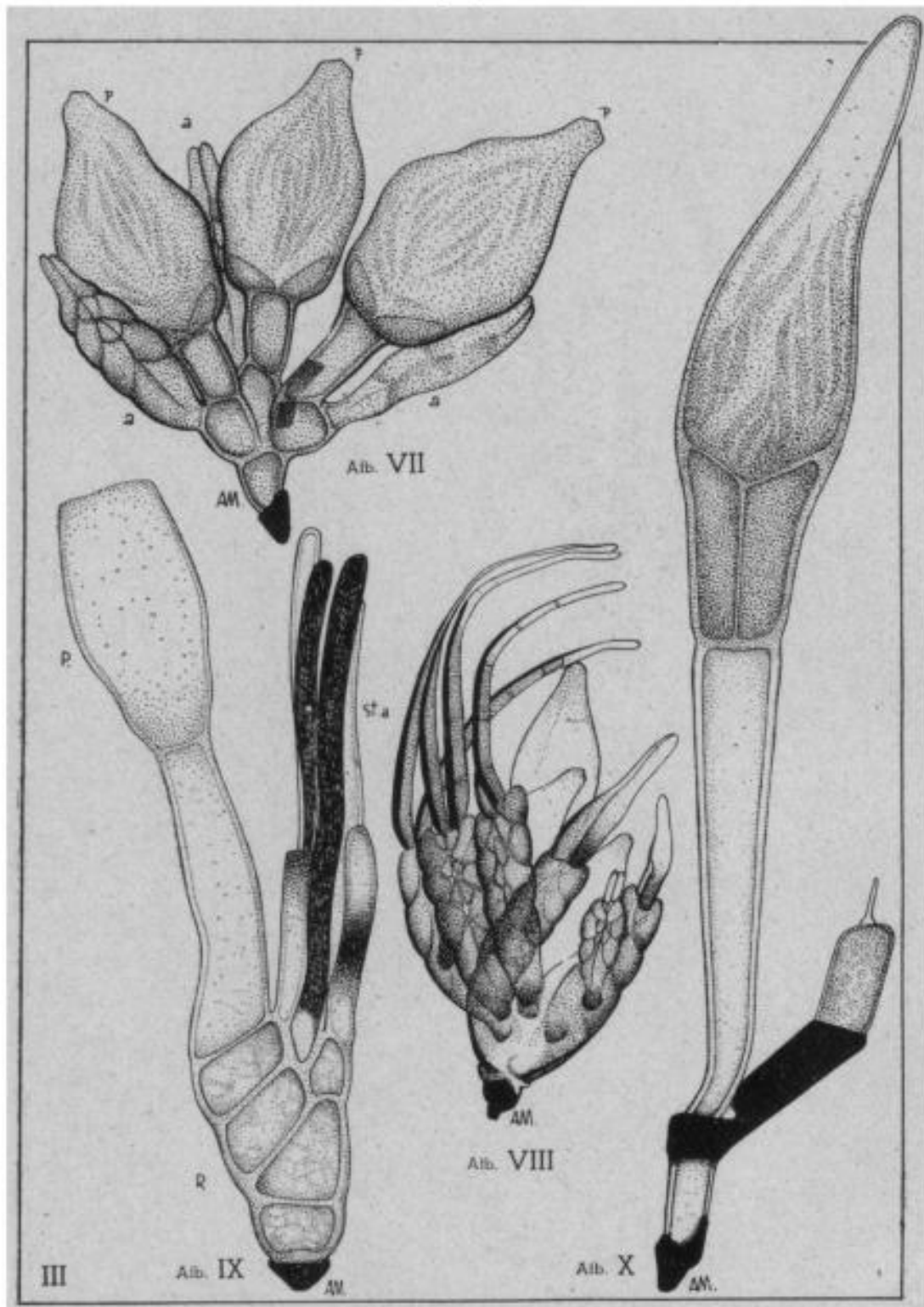
Bestudeerde en tekende planten, paddenstoelen, micro-organismen, e.a.

DeMuseumFabriek

Ik kende Middelhoek van boeken over een ander onderwerp, namelijk het microleven in zoetwater als sloten, vijvers en meren. Vooral het boek “Microwereld” (Thieme, Zutphen, z.j.) blinkt in mijn grafische ogen uit in de uitzonderlijk fraaie tekeningen en aquarellen van in het water levende micro-organismen. Ook het vervolg hierop: “Een vijver in Nederland” ” (Thieme, Zutphen, z.j.) gaat in die traditie verder, maar helaas zonder de aquarellen. Abraham Middelhoek (1906–1968) was een baanbrekende Nederlandse onderwijzer en bioloog die essentieel was voor de studie van de Laboulbeniales in Nederland.

Middelhoeks werk was cruciaal omdat de kennis over deze groep in Nederland vóór zijn tijd zeer beperkt was zoals boven verteld.

Voorbeeld van een tekening van A. Middelhoek

Belangrijkste bijdragen van Middelhoek (ook AI-tekst):

Pionierswerk: Hij was de eerste die de Laboulbeniales-flora van Nederland systematisch in kaart bracht.

Publicaties: Tussen 1943 en 1957 publiceerde hij artikelen over deze schimmels in tijdschriften als Fungus en het Nederlandsch Kruidkundig Archief. In het laatste is een overzicht gegeven en in Fungus voornamelijk aanvullingen.

Standaardwerk: Zijn onderzoek vormt nog steeds de basis voor moderne checklists van thallusvormende Laboulbeniomycetes in België en Nederland. Haelewaters, De Kesel en anderen hebben het aantal soorten drastisch uitgebreid voor vooral Vlaanderen, maar ook voor Nederland.

De tekeningen van de Laboulbeniales door Abraham Middelhoek zijn uniek omdat ze de precisie van een wetenschapper combineren met de finesse van een kunstenaar. Omdat deze schimmels microscopisch klein zijn (vaak minder dan 1 millimeter), zijn zijn aquarellen en pentekeningen essentieel om de complexe structuren van de thallus zichtbaar te maken.

Kenmerken van zijn tekeningen

Wetenschappelijke precisie: Middelhoek tekende de meercellige structuren (de thalli) cel voor cel na, inclusief de karakteristieke zwartgekleurde voetjes waarmee de schimmel zich aan het insect hecht.

Gastheer-context: Vaak tekende hij niet alleen de schimmel, maar gaf hij ook aan waar op de kever (bijvoorbeeld de dekschilden of de poten) de parasiet was gevonden.

Techniek: Hij maakte gebruik van een combinatie van aquarel en pen. Dit stelde hem in staat om zowel de kleur als de scherpe contouren van de schimmels vast te leggen.

Waar kun je ze bekijken?

Hoewel er online maar enkele voorbeelden direct zichtbaar zijn, bevindt de grootste collectie zich in fysieke en digitale archieven:

De Atlas van Ooit (De Museumfabriek): Dit is het belangrijkste archief van zijn werk. Hier zijn honderden van zijn natuurhistorische aquarellen gedigitaliseerd, waaronder afbeeldingen van paddenstoelen en micro-organismen.

Wetenschappelijke publicaties: Veel van zijn originele illustraties zijn opgenomen in historische nummers van het Nederlandsch Kruidkundig Archief en het tijdschrift Fungus. Deze tekeningen worden nog steeds als referentie gebruikt in modern onderzoek.

Nederlandse Mycologische Vereniging: Zij beheren informatie over zijn nalatenschap en tonen soms reproducties van zijn werk bij artikelen over de geschiedenis van de mycologie.

Het verhaal van Abraham Middelhoek (1906–1968) is een bijzonder relaas over hoe een gepassioneerde amateur-bioloog met een scherp oog voor detail een bijna vergeten wereld van schimmels tot leven bracht. Hij was niet alleen een begenadigd mycoloog, maar ook een kunstenaar die zijn microscopische ontdekkingen vastlegde in honderden gedetailleerde aquarellen.

In 1938 stuitte Middelhoek op een artikel van de bioloog Zaneveld over de Laboulbeniales, een groep raadselachtige schimmels die uitsluitend leven op de buitenkant van insecten. Deze schimmels groeien niet in de grond en vormen geen draden (mycelium), maar staan als kleine, meercellige torentjes (thalli) op het schild van kevers en vliegen.

Geïntrigeerd begon Middelhoek aan een jarenlange zoektocht. Terwijl de wereld om hem heen in brand stond door de Tweede Wereldoorlog tuurde hij door zijn microscoop naar de poten en schilden van kevers die hij in de natuur rondom Enschede en Deventer verzamelde.

Vóór Middelhoek wist men in Nederland vrijwel niets over deze schimmels. Hij bracht daar eigenhandig verandering in:

Systematisch onderzoek: Hij onderzocht duizenden insecten uit museumcollecties en de vrije natuur.

Nieuwe soorten: Hij ontdekte tientallen soorten die nooit eerder in Nederland waren gezien en beschreef zelfs volledig nieuwe geslachten voor de wetenschap, zoals Schizolaboulbenia.

Wetenschappelijke kunst: Omdat fotografie door een microscoop destijds lastig was, maakte hij prachtige aquarellen en pentekeningen. Deze werken, waarvan er honderden bewaard zijn gebleven in het depot van De Museumfabriek in Enschede, zijn nog steeds van grote wetenschappelijke waarde.

Een Blijvende Nalatenschap

Middelhoek was meer dan een verzamelaar; hij was een bruggenbouwer tussen kunst en wetenschap. Hoewel hij professioneel actief was als directeur van de kunstacademie AKI in Enschede, werd hij internationaal erkend als de autoriteit op het gebied van Laboulbeniales.

Zijn werk vormt nog altijd de fundering voor hedendaagse mycologen, zoals de Nederlandse Mycologische Vereniging, die zijn collectie en publicaties nog steeds gebruiken voor modern onderzoek naar biodiversiteit.

Broeihoop voor ringslangen op het Landje van Verbinding

Kees Theunis

Broeihoop voor ringslangen

De KNNV draagt haar steentje bij om de biodiversiteit in Woerden te ondersteunen. Rob Dekker en Kees Theunis hebben samen een broeihoop voor ringslangen aangelegd. Dat gebeurde op 12 maart op het Landje van Verbinding. Een stevig werkje. Takken slepen, flinke stammen stapelen en plantaardig maaisel én paardenmest toevoegen (met dank aan Paardenstal De Wijde Blick).

Van de drie soorten slangen die in ons land voorkomen is de Ringslang (*Natrix natrix*) de enige die eieren afzet. De overige twee soorten t.w. de Adder (*Vipera berus*) en de Gladde slang (*Coronella austriaca*) zijn eierlevendbarend.

Ringslangen kennen geen broedzorg en zijn volkomen ongevaarlijk. Broeihopen zijn voor ringslangen van groot belang om eieren in te leggen. Door de broei zijn de hopen warm genoeg zodat de eieren 'worden uitgebroed'.

De belangrijkste tips voor het maken van een broeihoop:

- Grote takken op de bodem, waar de ringslangen de eieren tegenaan afzetten en zodat er holtes onderin zitten voor de slang om in te kruipen;
- Hoe groter hoe beter, want dan blijft de temperatuur stabiel en droogt de hoop minder snel uit;
- Maart en april zijn de beste maanden om een broeihoop te maken, omdat de piek van de broei al is geweest voor de slang haar eieren afzet.
- Meer informatie: broeihopen.nl

De broeihoop die we hebben gemaakt ligt vlak bij een sloot aangezien de ringslang een watergebonden dier is. In april worden ringslangen actief en gaan ze paren. In juni zetten de vrouwtjes de eieren af. Nu maar hopen dat er ook ringslangen in de buurt aanwezig zijn en gebruik gaan maken van onze broeihoop. In het najaar zetten we de broeihoop om en gaan hoopvol op zoek naar eierhulzen om ze te tellen en door te geven aan RAVON.

Op de volgende pagina een fotorapportage van het maken van de broeihoop:

Het eerste begin

Onderlaag van takken

Paardenmest

Hooi

Bladeren

Tweede laag takken

Tweede laag paardenmest

Tweede laag hooi

Tweede laag bladeren

Afdeklaag van houtsnippers

Foto's broeihoop Rob Dekker en Kees Theunis – foto ringslang Koos van Brakel

Voorjaar op Landgoed Linschoten

Tekst en foto's Wiebe Kreton

Elk kwartaal wil ik wat vertellen over het Landgoed Linschoten. Deze keer beperk ik mij tot de oprijlaan en de directe omgeving van het Huis.

2026 deel 1

De laatste jaren zijn er duidelijk veranderingen waarneembaar op Landgoed Linschoten. Verschillende planten, vogels en dieren zijn er meer dan in voorgaande jaren of nemen af. Het landgoed is in de jaren dat ik er kom veel meer het oorspronkelijke parkbos aan het worden dan een natuurgebied. Wat wij het kasteel noemen is natuurlijk een fraai buitenhuis en geen kasteel, hoewel het wel de indruk wekt met hoektorens, een brug en een monumentale oprijlaan. Het totale gebied van het landgoed beslaat ruim 500 ha waarvan zo'n 15 ha parkbos gelegen binnen het hek en de buitengracht.

Het landgoed Linschoten is het grootste aaneengesloten landgoed binnen de Randstad. Het overgrote deel bestaat uit verpachte weilanden, bospercelen, waterpartijen, wegen en grienden. Met dertien boerderijen waarvan sommige nog pachtboerderijen zijn en andere particulier bewoond worden. Het Huis is al meer dan honderd jaar onbewoond maar wordt goed onderhouden zowel binnen als buiten. Het parkbos en het Huis zijn heel beperkt open voor publiek, bijvoorbeeld tijdens Open Monumentendag en tijdens de klassieke concerten die twee weekenden per jaar in het Huis worden georganiseerd, in mei en in september.

De eerste keer dat ik op het landgoed kwam was april 1973 tijdens een excursie die door de toenmalig rentmeester E. E. van der Voo werd geleid. Eduard Van der Voo was ook de eerste voorzitter van de “KNNV-afdeling Stichts-Hollandse Polderland”. Sinds een paar jaar heeft onze afdeling de naam **“Natuurvereniging KNNV Woerden”**.

Gelijk links achter het monumentale hek staat de tuinmanswoning (privé bewoond). Aan het eind van de oprijlaan bevindt zich een vierkant plein met in het zicht vanaf de oprijlaan het Huis te Linschoten, met links het Zomerhuis (privé bewoond) en rechts het Koetshuis. Rechts op de hoek van het plein staat de duiventoren. En achter het koetshuis staat de hout-/werkloods. In het bos vlakbij het tuinmanshuis staat de ijskelder die niet meer voor ijsopslag wordt gebruikt maar in de winterperiode onderdak biedt aan vleermuizen die daar de winter doorbrengen.

Wit vervangt wit. De meer dan 250 jaar oude beukenlaan is in januari 1977 gekapt en opnieuw ingeplant met beuken. Er kwam weer licht op de bodem waardoor sommige planten daar gelijk gebruik van maakten. De berm van de oprijlaan was in het vroege voorjaar wit van de bloeiende sneeuwkllokjes.

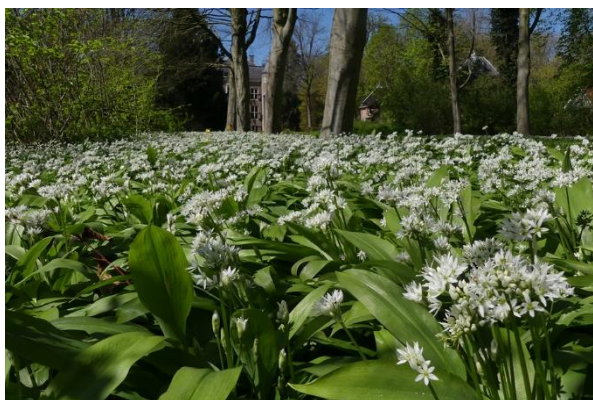
Gewoon sneeuwkllokje

Gevuld of dubbelsneeuwkllokje

Twee soorten groeiden daar, overwegend het **Gewoon sneeuwkllokje** *Galanthus nivalis* en op enkele plekken de variant **Gevuld of Dubbel sneeuwkllokje** *Galanthus nivalis* ‘Flore pleno’. Hier en daar stond tussen de sneeuwkllokjes **Gevlekte aronskelk** *Arum maculatum* met donkere vlekken op de bladeren en de **Italiaanse aronskelk** *Arum italicum* met wit geaderde pijlvormige bladeren.

Het wit van de duizenden sneeuwkllokjes is de laatste jaren totaal overgenomen door het wit van het **Daslook** *Allium ursinum*. Ondanks dat wij een aantal jaren geleden met de werkgroep landschapsbeheer geprobeerd hebben de sneeuwkllokjes langs de laan aan te vullen met exemplaren van achter het Huis heeft dat geen effect gehad. Daslook is momenteel zeer dominant en moeilijk in toom te houden.

Daslook

Het groeit niet alleen langs de oprijlaan maar ook in het bosperceel daar rechts van en ook al in de boomgaard. Ook elders op het landgoed zien we veel vaker daslook verschijnen. Ik ben benieuwd nu er weer veel zieke bomen zijn gekapt of ook de sneeuwkllokjes weer terugkomen en het daslook zal afnemen, of deze soorten reageren op meer zonlicht op de bosbodem.

Een andere plant die sterk is toegenomen is de in Nederland uiterst zeldzame **Grote bosaardbei** *Fragaria moschata*. Tot een aantal jaren geleden eigenlijk alleen bekend van Zuid-Limburg en enkele buitenplaatsen bij de grote rivieren. En ook van Landgoed Linschoten waar zij tussen het grind aan de voorkant van het koetshuis staat. Voor zover ik weet heeft de Grote bosaardbei daar altijd al gestaan. Floristen van naam vroegen speciaal toegang tot het landgoed om deze wel bloeiende maar geen vruchtdragende inheemse bosaardbei te mogen bestuderen.

De grote bosaardbei wordt de laatste jaren op veel meer plaatsen op het landgoed waargenomen. Waarschijnlijk of eigenlijk wel zeker wetend dat de mens daarbij een belangrijk rol heeft gespeeld. In de tuin van het jachthuis en het naastgelegen huisje "Nooit Gedacht" is deze soort tientallen jaren geleden aangeplant en met tuinafval op verschillende plekken verspreid. Tegenwoordig staat ze ook bij mij in de tuin, ooit als een stekje meegenomen, en ze doet het daar ook goed. De plant is tweehuizig en heeft alleen vrouwelijke bloemen en krijgt nooit vruchten. Alle Grote bosaardbeien op het landgoed en omgeving zijn dan ook allemaal afkomstig van een en dezelfde plant.

In de berm van de oprijlaan staat/stond **Vingerhelmbloem** *Corydalis solida*. Deze komt nu bijna alleen voor in de grasberm naast de brug, samen met **Holwortel** *Coridalis cava*. Een plant die veel op de vingerhelmbloem lijkt. In die berm bij de brug heeft de beheerder van het landgoed, als op zo veel buitenplaatsen en kasteeltuinen, Stinzenplanten* aangeplant.

Vingerhelmbloem

Gele helmbloem

De **Gele helmbloem** *Pseudofumaria lutea* heb ik al een aantal jaren niet meer gezien. Een makkelijke plant die het op de meest slechte groeiplaatsen nog doet. De Gele helmbloem stond in het grind bij het zomerhuis maar is daar de laatste jaren niet meer gezien. Ze staat nog wel in de tuin van het Jachthuis. Ook de **Oosterse karmozijnbes** *Phytolacca esculenta* staat niet meer bij het zomerhuis maar wel bij het Jachthuis.

In het arboretum, een bomenverzameling uit de tijd van Jan David Zocher (± 1825), groeit het **Maartsviooltje** *Viola odorata* maar is daar de laatste jaren sterk afgenomen. Wel kun je het Maartsviooltje vinden in de berm van de Lange Linschoten vanaf de Schapenlaan naar het toegangshek. Daar staan ook een aantal witbloeiende exemplaren.

Een bijzondere stinzenplant is de **Bostulp** *Tulipa sylvestris*. De enige wilde tulp in Nederland. Deze staat op een aantal plekken in de bermen van het landgoed, met name langs de openbare weg, dus buiten het afgesloten gedeelte. Daardoor loopt ze meer kans om te verdwijnen als de groeiplaatsen niet wat extra bescherming genieten.

Op één plek nabij de boomgaard staat nog zo'n bijzondere plant, de **Wrangwortel** (*Helleborus viridis*), een plant die vroeger gebruikt werd in de diergeneeskunde. De groeiplaats is in het voorjaar een vast doel tijdens een excursie.

Donkere ooievaarsbek *Geranium phaem* is een ooievaarsbek met handvormige bladeren en donker purperkleurige bloemen. De groeiplaats breidt zich verder uit. Een mooie plant die zich ook makkelijk laat stekken.

Een volgende keer zal ik wat meer aandacht besteden aan de vogels en de zoogdieren op het landgoed.

** Stinzenplanten zijn wilde planten die eigenlijk niet inheems zijn en vroeger in Nederland alleen voorkwamen in kasteeltuinen, kloostertuinen, kerkhoven, buitenplaatsen, enz. en zich buiten het terrein slecht kunnen handhaven. Tegenwoordig worden ze volop aangeboden bij tuincentra. Meer weten? Door de KNNV Uitgeverij is het prachtige boek "Basisgids Stinzenplanten" uitgegeven.*

Oosterse karmozijnbes

Maarts viooltje

Bostulp

Wrangwortel

Grote bosaardbei

Donkere ooievaarsbek

Afscheid van Lia van der Sandt

Anja Knijf

Op zaterdag 9 mei, tijdens de werkochtend, nemen de leden van de Paddenstoelenwerkgroep afscheid van Lia van der Sandt. Lia heeft ons jarenlang begeleid in het werken met de microscoop.

2026 is een jubileumjaar voor onze werkgroep. We bestaan nu 15 jaar en hebben inmiddels de paddenstoelen van het Landgoed Bredius op de kaart gezet. In 2010 ben ik begonnen met het op naam brengen en invoeren van de paddenstoelen in het Bredius. Al snel liep ook Eric Setz mee en ontdekten we de één na de

andere bijzondere paddenstoel. Eric heeft prachtige foto's gemaakt en ook werden de vondsten op Waarneming.nl geplaatst. Steeds nieuwe mensen sloten zich aan en in 2012 werden we een officiële werkgroep. Al snel liepen we tegen het probleem aan dat je zonder microscopisch bewijs maar weinig zeldzame soorten geplaatst kreeg op Waarneming. Nu hadden sommigen van ons wel een microscoop, maar ja, hoe werk je daarmee in het onderzoek naar paddenstoelen.

Via via kwamen we bij Lia, die veel weet van mossen en korstmossen, maar ook van paddenstoelen. En zij was een bijna gepensioneerd biologie-docente...

Lia heeft ons vanaf 2013 op de maandelijkse werkochtenden wegwijs gemaakt in het gebruik van de microscoop: het maken van een preparaat, sporen en cystiden bekijken, en de lastige dingen zoals een radiale coupe van de hoedhuid snijden, welke media gebruiken, gespen zoeken, om maar wat te noemen. Maar ook hielp zij ons bij het zoeken naar literatuur en determinatiesleutels. In de coronatijd, toen we niet fysiek bij elkaar konden komen, regelde zij digitale opdrachten zodat we thuis toch aan de slag konden. Ook nieuwe leden heeft ze op weg geholpen met het gebruik van de microscoop. Als werkgroeplid deed zij mee met inventarisaties van de landgoederen Linschoten en Bredius. Zij regelde verschillende keren een excursie in de duinen met de Werkgroep Den Haag en ze ging mee met weekenden van de Mycologische Vereniging, onder andere het karteringsweekend in Noordwijkerhout, waarna

we zelf ook een karteringsproject moeraspaddenstoelen hebben gedaan in de schraallanden in de Meije en momenteel in het Veerstablok bij Gouderak.

Voor onze werkgroep zal er door het vertrek van Lia veel veranderen. Wij zullen haar enthousiasme en haar kennis en expertise heel erg gaan missen! Gelukkig zullen we Lia nog wel eens zien in het Bredius, zij blijft betrokken bij sommige inventarisaties.

Lia, we hebben heel veel van je geleerd en het was een gezellige tijd met jou. Bedankt voor de 13 jaar die we op je konden rekenen!

Ze zijn er weer

Koos van Brakel

Op vrijdag 13 maart hield Rob Dekker een lezing over de Aziatische hoornaar. Vorig jaar was er een grote toename van deze hoornaar in Woerden en dat tot ongenoegen van de Woerdense imkers. Ondanks dat er vorig jaar 9 nesten in Woerden zijn geruimd had Rob nu al een koningin van de Aziatische hoornaar gevangen en dat getoond aan de toehoorders.

Inmiddels hebben al een paar provincies hun subsidie voor het verdelgen van de nesten stopgezet. We zullen zien of het uiteindelijk gaat stabiliseren.

Omdat er meer soorten Aziatische hoornaars zijn stellen Kees van Achterberg en EIS-Nederland voor om hem de geelpoothoornaar te noemen.

Een verhaaltje uit Aruba

Tekst en foto van Ab Carla Scheel

Hoe liefelijk Aruba ook mag lijken toch zijn er nog wel wat dingen waarvoor je moet oppassen. Er zijn hier slangen (waaronder 1 ratelslang, die is giftig), schorpioenen en de 'Lisinbein' ofwel *Scolopendra gigantea*, een duizendpoot. De Giant Centipede zoals hij (of zij) genoemd wordt is één van de grootste centipedes van de wereld en komt dus voor op Aruba.

Wat is een centipede?? Ja daar ontstaat de verwarring, want cent staat voor honderd en pede voor voet of poot. Dan krijg je dus honderdpoot, die bij ons duizendpoot heet maar die geen duizend poten heeft.

De Arubaanse centipede heeft 21 of 23 segmenten en aan elk segment één paar poten. En dus ook geen honderd poten maar 42 of 46.

Maar ook al heeft hij geen honderd poten, hij is heel snel.....

<https://static.inaturalist.org/photos/295932337/large.jpg>

Het is dus een soort harde worm met afgeplat lichaam van maximaal 35 centimeter, verdeeld in segmenten waarin (met uitzondering van de voorste segmenten) ademopeningen zitten.

Door het grote aantal ademopeningen kan de duizendpoot snel uitdrogen. Ze worden daardoor vooral aangetroffen in een vochtige omgeving. Op Aruba vind je ze in tuinen, waar door irrigatie de omgeving vochtig is, in de lager-gelegen delen waar het water zich verzamelt en in de grotten. Het ziet er echt uit als een overblijfsel uit de prehistorie en vrijwel iedereen die het beest voor het eerst ziet schrikt ervan. Zo ook de Belgische toerist die in een grot poseerde voor de o zo noodzakelijke instagramfoto en bevallig tegen de muur van de

grot leunde. Tot ze ontdekte dat er een centipede op haar arm zat. Ik kan u verzekeren dat ze heel snel weer buiten stond.

Onder de Arubanen heeft de centipede een beruchte reputatie en niet geheel onterecht. De beet van een centipede is heel pijnlijk. Hij bijt met de voorste poten, ook wel maxillipeden genoemd, zij zijn gevormd tot scherpe krachtige klauwen en bevatten klieren met een krachtig gif.

Hij gebruikt die klauwen om gif te injecteren in prooidieren zoals wormen, slakken, kakkerlakken, krekels maar ook gewervelde dieren als kikkers, kleine hagedissen, zangvogels en knaagdieren.

Het verhaal gaat dat centipedes in grotten vleermuizen vangen door met enkele poten aan de grotwand te hangen en de vleermuis in de vlucht te vangen. Door een beet in de nek wordt het gif geïnjecteerd, het prooidier wordt hierdoor uitgeschakeld en vervolgens wikkelt hij zich om het prooidier tot deze dood is.

Ab is inmiddels al twee keer gebeten door een centipede, één keer toen hij op een muurtje ging zitten dat gemaakt was van onregelmatig gevormde keien en dus met veel holtes en kieren voor zo'n beest om in te zitten. De tweede keer is hij gebeten terwijl we lagen te slapen, dus het beest zat in ons bed.....

Je snapt dat we niet opnieuw gingen slapen voordat we 'm gevangen hadden. En dat viel nog niet mee want zoals gezegd ze zijn heel snel en kruipen altijd naar een plek waar je niet bij kunt komen. We hebben 'm uiteindelijk gevangen in een grote Tupperware doos. Ik ga hier niet vertellen wat we verder met 'm gedaan hebben.....

Ab was gebeten op z'n pols en is er behoorlijk ziek van geweest. Zijn hand en pols werd vreselijk dik en pijnlijk. Uiteindelijk heeft hij een antibioticakuur gekregen en na anderhalve week was de pijn en zwelling weer weg.

Maar ondanks zijn slechte reputatie en afschrikwekkende uiterlijk heeft de centipede een grote rol in het ecosysteem van Aruba. Want het zijn roofdieren die in de voedselketen ervoor zorgen dat de populatie ongewervelde en kleine gewervelde dieren onder controle blijft. Aan de andere kant zijn ze op hun

beurt ook een voedselbron voor vogels zoals de Warawara (een roofvogel) en de Shoco (een gronduil waar ik al eerder over verteld heb). Ze kunnen tot 10 jaar oud worden, wat relatief lang is.

Wat ook nog een leuk weetje is, is de zorg voor het nageslacht. De moeder krult zich om de eitjes en later ook om de net uitgekomen kleintjes. Dit is vooral om de eieren en jongen te beschermen tegen uitdroging en predatoren. Daarnaast houdt moeder de eieren en jongen en hun omgeving schoon want in het vochtige milieu waarin ze leven ontstaat snel schimmel dat een bedreiging vormt voor het broedsel en jongen. Ze blijft dit doen tot de eerste vervelling van de jongen, daarna zijn ze beter bestand tegen schimmels of uitdroging.

Afijn, het is weer eens wat anders dan een schattig uiltje of kleurig koraal waar ik de vorige keren over vertelde, maar de Lisinbein, zoals hij hier genoemd wordt is ook onderdeel van het Arubaanse ecosysteem.

Ik kom 'm liever niet tegen.....

Hoe staat het met uilen in de omgeving van Woerden?

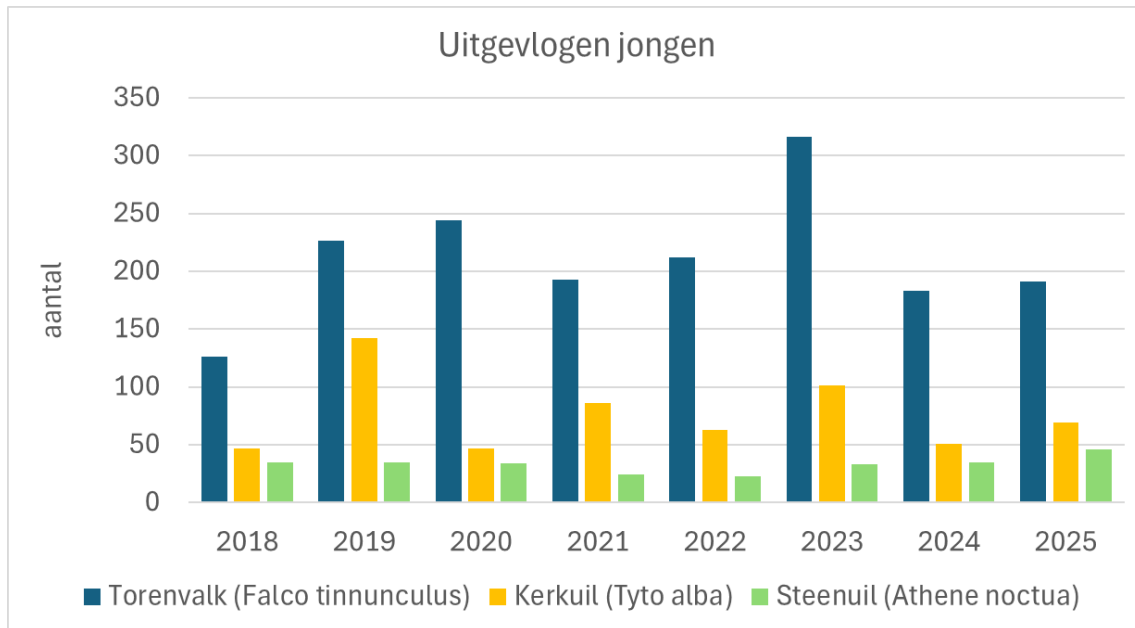
Kees Theunis

De Nestkasten Werkgroep Woerden (NWW) is al vele jaren actief in en rond Woerden. De groep is onderdeel van onze zustervereniging in Kockengen ([Natuurvereniging Kockengen](#)) en bestaat uit een aantal enthousiaste

vogelkenners. Ze zorgen voor nestkasten voor steenuilen, kerkuilen, torenvalken en andere roofvogels. De kasten worden in de winter gemaakt door de werkgroep. Vervolgens inventariseren zij in de omgeving van Woerden uilen en torenvalken en geven daar ook boeiende lezingen over. In 2025 hebben we in het Baken mogen genieten van een prachtig verhaal van Gijs van Kempen. Jaarlijks maakt NWW een verslag. Daarin is opgenomen hoeveel roofvogels weer gezien

zijn, hoeveel nesten er zijn geteld en hoeveel vogels zijn geringd. De verslagen geven een beeld over onder andere hoeveel kuikens er uiteindelijk zijn uitgevlogen in de afgelopen jaren, een mooi gevarieerd beeld:

Ook van 2025 is weer een uitgebreid verslag gemaakt. Hieruit blijkt dat er jaarlijks ruim 10 steenuilenlegsels worden waargenomen en bijna 20 kerkuil-legsels. Van de Torenvalk zijn er vaak tientallen legsels door de werkgroep geteld. Voor meer details, raadpleeg het uitgebreide [rapport](#). De werkgroep is akkoord dat we het rapport op de KNNV-site zetten. Het is te vinden op <https://woerden.knnv.nl/kennisbank/nestkasten-werkgroep-woerden/>. Wil je meer weten over de werkgroep of zou je willen bijdragen, neem dan contact op met de coördinator van de werkgroep: Johan Tuls (tulselektrotechniek@ziggo.nl).

Jonge steenuil

Slootjes en kronkelslootjes verdwijnen massaal, gevolgen zijn desastreus

Henri W. Groeneveld

In het weekend van 7 maart 2026 publiceerde de Volkskrant in een artikel van 6 pagina's over het massale verdwijnen van sloten in heel Nederland. Dat waren in de periode tussen 2017 en 2024 (dat is 6 jaar) 30.000 gedempte sloten. Zo'n 10.000 daarvan lagen in beschermd gebied. Gevolgen voor de biodiversiteit zijn desastreus.

Argentinië. Ongeveer 20 jaar geleden maakte ik buiten de hoofdstad Buenos Aires (dat betekent 'Goede lucht') een taxiritje van ongeveer een uur. De taxichauffeur vertelde mij dat hij vroeger over het traject, dat we nu reden, na een uur moest uitstappen om zijn voorruit schoon te maken van dode insecten. Ongeveer de helft van die voorruit was beplakt met dode insecten. Bij de rit die we nu maakten zaten er na een uurtje nog maar 3 dode insecten op de voorruit. Het kilometers grote gebied waar wij doorheen gereden waren was hier op de schop gegaan. Alle oorspronkelijke vegetatie was verwijderd. Met vliegtuigjes werd er soja ingezaaid, die opkwam tussen het snelgroeiende onkruid. Dat onkruid werd bestreden (vernietigd dus) door vliegtuigjes die wolken herbicide over het gebied sproeiden. De gemodificeerde soja is hiervoor niet gevoelig, werk van het Amerikaanse bedrijf Monsanto..... Resultaat: geen onkruid meer en een massale opbrengst van soja. En het autoverkeer komt hier nu geen insecten meer tegen.....

Een deel van die soja wordt verkocht aan Nederlandse boeren, die het gebruiken als voer voor hun varkens. En dat zijn er in Nederland ongeveer 20 miljoen. Resultaat: een zeer goed inkomen voor varkenshouders en een enorme milieubelasting door overtollig varkensmest. Voor dat gigantische mestprobleem had Femke Wiersma (minister van landbouw van de BBB) tijdens haar ministerschap van anderhalf jaar totaal geen oplossing. Ze is nooit op enige vorm

van kennis betraapt. Minister Wiersma heeft niets voor elkaar gekregen en genoot daarmee een inkomen van € 205.991 per jaar.

Slootjes en kronkelsloten in de Nederlandse graslanden zorgen nu nog voor wat biodiversiteit. Zij vormen een cruciaal onderdeel van het Nederlandse landschap en ecosysteem. Maar zonder die sloten en slootjes hebben de grote landbouwmachines meer ruimte om o.a. mest uit te rijden. Dat mag sinds enkele jaren niet meer langs de slootranden (de brede bufferstrook langs die

slootjes) uitgereden worden. Als je de sloten dempt zijn er geen slootranden, geen bufferstroken meer en ook geen water. En 5 % meer ruimte in het grasland kan van een kwakkelend boerenbedrijf een gezonde boerderij maken. Dat daarmee beschermde plantensoorten in de slootkant verdwijnen (zoals de Grote boterbloem, Grote pimpernel en Watertorkruid) dat is voor boeren betekenisloos. En met het dicht gooien van sloten verdwijnt ook het unieke leefgebied van dieren, zoals de modderkruipers en de poelkikkers. Populaties van dieren die hier al eeuwenlang voorkomen zijn daarmee verdwenen. En water is er dan ook niet meer. Oppervlaktewater mag in Nederland niet verontreinigd zijn. En als er geen oppervlaktewater meer is, is er ook geen verontreinigd water. En mochten er ook nog hoogteverschillen in een grasland aanwezig zijn, dan is egaliseren de meest efficiënte methode om het land volkomen glad te maken. En dat gebeurt nu bijna altijd omdat de opbrengst dan hoger wordt.

De Volkskrant heeft op twee locaties in Nederland het dempen van sloten onderzocht. Dat is de omgeving van Staphorst (ten noordwesten van Zwolle in de kop van Overijssel) en het Westerkwartier dat ligt onder Groningen. In en rond Staphorst wil bijna niemand iets vertellen over de slootjes in Nederland. En zeker niet met naam of foto in de krant. Het is niet de enige locatie waar boeren illegaal sloten dempen. Om mest uit te rijden heb je voldoende grasland nodig. En dat uitrijden van mest is aan een maximum gebonden. Wat niet uitgereden kan worden, moet afgevoerd worden. En dat is duur. Een gemiddeld melkveebedrijf betaalt hier zo'n 120.000 euro per jaar voor. Door sloten te dempen neemt de oppervlakte grasland waar mest uitgereden wordt al snel toe. Daar doet de gemeente Staphorst niets tegen. Dat zal wel 'regulier onderhoud' zijn. In een beschermd gebied werd 100 km gedempte sloten aangetroffen. De boeren die dat illegaal gedaan hadden zijn door de gemeente niet opgespoord. Op kosten van de gemeente zijn die 100 km sloten weer hersteld (weer open gegraven). Kosten: ruim een ton. En als een burger boeren aanspreekt op hun illegale activiteiten in hun graslanden kan een handgemeen ontstaan. En dan kan de goedbedoelende burger in de sloot belanden en gaat met een nat pak naar huis.

In het Westerkwartier pakt men het heel anders aan. Daar is men trots op de eeuwenoude kronkelslootjes in hun agrarisch gebied. Sinds 2000 wordt op een kaart aangegeven of een sloot beschermd is of niet. In overleg kan besloten worden of een beschermde sloot alsnog gedempt mag worden. Maar helaas zijn ook hier in de voorbije jaren op zeer kleine (illegale) schaal toch nog sloten dicht gegooit. Helaas. Maar hier zullen die illegaal gedempte sloten weer

uitgegraven worden. En niet op kosten van de gemeenschap zoals rond Staphorst gebeurt.

In Argentinië is kilometers oppervlak aan natuur verloren gegaan aan de soja-teelt. Of er nog een redelijk bestand van die oorspronkelijke natuur bestaat, dat weet ik niet. In Nederland hebben wij nog een redelijk 'kronkelslootjes biotoop' en daar mogen wij trots op zijn.

Rond 1900 had Nederland nog heel veel Woeste Grond. Dat was natuur die nog niet tot nut van de inwoners tot ontwikkeling was gebracht. En die gebieden had men toen ook nog niet nodig. Voor de planten en dieren die daar leefden, had men nauwelijks belangstelling. Dat was de vrije natuur. Nu in 2026, met een bevolking van 18 miljoen Nederlanders, is heel veel natuur verdwenen. En daar komt nu een nieuw type land bij: gebieden waar helemaal geen natuur meer is. Wat er groeit heeft een economisch doel dat geld opbrengt: in de polder is dat volgens de Volkskrant grasfalt. Alles wat geen economische waarde heeft moet daar verdwijnen, dat kost alleen maar geld. Ben benieuwd wanneer de eerste kaart van Nederland verschijnt waar plekken zonder natuur een zwarte kleur hebben. Daar hoeft de KNNV dan geen inventarisatie van de lokale flora en fauna meer te doen.

In het boek **De Bovenbazen** van Marten Toonder maken wij kennis met de 10 Bovenbazen die de hele economie van een land in handen hebben. Daarin twee zakenmannen die aan lagerwal geraakt zijn: Bul Super (links) en Hiep Hieper (rechts). Op de achtergrond Heer Ollie en Tom Poes. Super en Hieper moeten niets van de vrije natuur hebben. De Natuur doet alles voor niets en daar valt dus niks meer te verdienen. En daarom laten Super en Hieper de Natuur gewoon haar gang gaan.

Allerlei

Tekst en foto's Koos van Brakel

De paardenbloem (*Taraxacum officinale*)

Paardenbloemen zijn uitermate belangrijk voor insecten maar helaas worden ze door onwetenden nogal eens aangezien voor onkruid. Veel soorten insecten profiteren van de nectar en het stuifmeel. Planten met de naam *officinale* duiden erop dat ze vroeger als geneeskrachtige plant gebruikt werden.

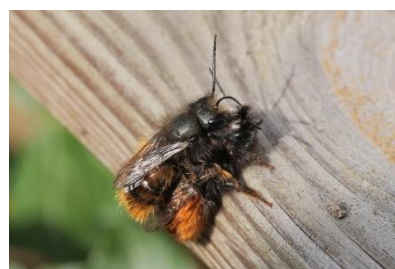
Pinksterbloem in maart

In 2025 viel Pinksteren op 8 juni en dit jaar valt Pinksteren op 24 mei. Deze pinksterbloem en nog een paar andere zag ik bloeien op 22 maart. Zo vroeg kan ik me niet herinneren. Pinksterbloemen en ook look-zonder-look zijn de waardplanten voor de rupsen van oranjetipjes. De vlinders zijn voor hun nectar echter minder kieskeurig.

Het is weer voorjaar

Al een paar weken vliegen de mannetjes van de gehoornde metselbij ongeduldig voor mijn insectenhotel op zoek naar een vrouwtje. Mannetjes vliegen eerder uit dan vrouwtjes. Op 6 maart zag ik de eerste mannetjes en op 23 maart de eerste vrouwtjes. Amper uitgevlogen of ze werden door een mannetje gepakt om te paren. De vrouwtjes beginnen direct met nestelen en worden verder met rust gelaten.

Speenkruid (*Ficaria verna*)

Ook deze vroege bloeier is belangrijk voor insecten en behoort net als dotters en boterbloemen tot de ranonkelachtigen. De naam *Ficaria* is afgeleid van het Latijnse woord *Ficus* (vijg), vanwege de vorm van de wortelknolletjes die blijkbaar op vijgen lijken en *Verna* betekent voorjaar. Er is ook een uitleg voor het woord speenkruid die erop duidt dat de wortels op speentjes lijken.

Strontvlieg (*Scathophaga stercoraria*)

Ondanks de naam leeft deze vlieg niet van mest, maar van nectar en soms zelfs wordt een vliegje leeggezogen. Maar de eitjes worden op koeienmest gelegd en de larven jagen op larven van andere vliegen die wel van de mest leven. Een andere naam voor strontvlieg is drekvlieg, mooier kunnen we het niet maken.

Werkgroepen

Vogelwerkgroep (VWG)

De Vogelwerkgroep komt **incidenteel op de 1e maandag van de maand** bijeen in het **NME Centrum InBredius van 20.00 uur tot ± 22.00 uur**.

In de loop van het jaar verzorgen leden van de werkgroep excursies naar verschillende vogelgebieden in de buurt en een enkele keer iets verder weg.

Informatie over actuele plannen: vogels@woerden.knnv.nl (Dorothe Oostveen en Annelies Römer)

Planten- en Insectenwerkgroep (PIWG)

Iedere **3e maandag van de maand** komt de Planten- en Insectenwerkgroep (PIWG) bij elkaar op een nader af te spreken locatie van **14.00 uur tot ± 16.00 uur**.

Bij ongunstig weer en in de wintermaanden komen we bijeen in het **NME-Centrum InBredius van 20.00 uur tot ± 22.00 uur**.

Contact: koosvanbrakel@ziggo.nl (Marijke van Damme en Koos van Brakel)

Struïngroep

Een keer per maand wordt er door één van de leden van de struïngroep een excursie georganiseerd.

Contact: struinen@woerden.knnv.nl (John Mooij)

Paddenstoelenwerkgroep KNNV/IVN

Iedere **2e zaterdag van de maand** komt de Werkgroep Paddenstoelen bij elkaar in het **NME-centrum InBredius van 9.30 uur tot 11.30 uur**.

We bekijken dan paddenstoelen met behulp van de microscoop of brengen ze op naam met behulp van sleutels. Daarnaast inventariseren we jaarlijks enkele gebieden waaronder Landgoed Bredius en organiseren we onder elkaar paddenstoelen uitstapjes.

Contact: paddenstoelen@woerden.knnv.nl (Anja Knijff)

Werkgroep Landschapsbeheer

Onze werkgroep heeft haar werkterrein voornamelijk op het 550 ha. grote Landgoed Linschoten. Van oktober tot april wordt er op één zaterdagochtend in de maand van 9.00 tot 13.00 uur gewerkt in het parkbos of bij boeren op het landgoed. Wij werken met handzaag en takkenschaar. Vanwege de ARBO mogen alleen gecertificeerde vrijwilligers werken met de motorzaag.

Contact: voorzitter@woerden.knnv.nl (Kees Theunis)

Adres NME-Centrum InBredius: Kievitsstraat 42, 3443 BG Woerden
*Voor nadere informatie over activiteiten en contacten van de werkgroepen
 en de struïngroep: zie de recente KNNV Nieuwsbrief.*

